

Δημήτρης Χατζημιχαήλ, «Άγγελου Σικελιανού, *Γιατί βαθιά μου δόξασα*. Μία διδακτική πρόταση»

Με την παρούσα εισήγηση, που έχει τίτλο «Άγγελου Σικελιανού, *Γιατί βαθιά μου δόξασα*. Μία διδακτική πρόταση», θα προσπαθήσω να καταθέσω μια χρηστική και ουσιαστική πρόταση, βγαλμένη κυρίως μέσα από την εμπειρία μου, για τη διδασκαλία του συγκεκριμένου ποιήματος, που ανθολογείται στο βιβλίο της Γ' Γυμνασίου, αποφεύγοντας τις κουραστικές θεωρητικές αναλύσεις. Στην επιλογή του κειμένου με οδήγησε η σκέψη ότι απλές διδακτικές πρακτικές μπορούν να κάνουν προσιτό στους μαθητές ένα ποίημα που φαίνεται αρκετά δύσκολο, σε βαθμό που οι διδάσκοντες να αποφεύγουν να το διδάξουν.

Το συγκεκριμένο ποίημα [Διαφάνεια, αρ. 2], που γράφτηκε το 1937 και δημοσιεύτηκε το 1938, παρουσιάζει σε τρεις στροφικές ενότητες τη βαθιά ταύτιση του ποιητή με τη γη, το μυστικό βίωμα της ποιητικής δημιουργίας και την τελική συμφιλίωσή του με τον θάνατο. Η μετουσίωση της ιδέας σε ποιητική σύνθεση αποτελεί τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στη ζωή και το θάνατο, κομίζοντας ένα αισιόδοξο μήνυμα συγκερασμού των αντιθέτων. Τέλος, η σφαιρική σύλληψη του θανάτου οδηγεί τον ποιητή στο συμπέρασμα ότι ο θάνατος γίνεται στην πραγματικότητα αδελφός του και όχι εχθρός του.

Καταρχήν, για να έρθουν οι μαθητές σε πρώτη επαφή με τον Σικελιανό και το έργο του, νομίζω ότι ενδείκνυται η προβολή του εκπαιδευτικού βίντεο που έχει κυκλοφορήσει από την Εκπαιδευτική τηλεόραση. Το βίντεο αυτό πρέπει να υπάρχει στις σχολικές βιβλιοθήκες, αλλά το βρίσκουμε εύκολα και στο διαδίκτυο με αναζήτηση στην Εκπαιδευτική τηλεόραση. Επίσης, μπορεί να εντοπιστεί στο διαδίκτυο μελοποιημένη απόδοση του ποιήματος από την σοπράνο Ανδριάνα Λυκούρεση.

Για τη διδασκαλία του ποιήματος θα χρησιμοποιήσω κυρίως τρία φύλλα εργασίας. Το πρώτο φύλλο εργασίας είναι ο πίνακας που φαίνεται στη διαφάνεια και έχετε σε φωτοτυπία [Διαφάνεια, αρ. 3]. Αυτό το φύλλο εργασίας θα βοηθήσει στην κατανόηση της δομικής διάρθρωσης των στροφών του ποιήματος, καθώς και στην αποτύπωση της εννοιολογικής σκαλωσιάς που θα χρησιμοποιηθεί στην ερμηνευτική ανάλυση του ποιήματος.

Αρχικά, με την ερώτηση «ποιες λέξεις ή φράσεις επαναλαμβάνονται σε κάθε στροφή», οι μαθητές επισημαίνουν τις λέξεις *γιατί*, *μα* και *νά που*, οι οποίες αποτελούν τους διαρθρωτικούς όρους κάθε στροφής. Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η κάθε στροφή αποτελείται από την αιτία (που εισάγεται με το αιτιολογικό «γιατί») και το αποτέλεσμα (που εισάγεται με το δεικτικό «νά που»). Επίσης, διαπιστώνουμε ότι σε κάθε στροφή υπάρχει τουλάχιστον μια άρνηση και μια κατάφαση που συνδέονται μεταξύ τους με το αντιθετικό «μα».

Μετά την απαραίτητη αυτή εξομάλυνση της δομής του ποιήματος δίνουμε σε φωτοτυπία το φύλλο στους μαθητές, αλλά το προβάλλουμε και στον

διαδραστικό (ή το σχηματίζουμε στον συμβατικό πίνακα), ώστε να μπορέσουμε να το συμπληρώσουμε αργότερα με τη συμβολή των μαθητών. Οι μαθητές έχουν μερικά λεπτά να συμπληρώσουν τον πίνακα με λέξεις και εκφράσεις ή του κειμένου ή δικές τους που αποδίδουν αυτό που προσλαμβάνουν από την ανάγνωση της κάθε στροφής. Στη συνέχεια εξετάζουμε και αναλύουμε τα δεδομένα που ο καθένας έχει συμπληρώσει ανά πεδίο, ώστε να καταλήξουμε στο εξής αποτέλεσμα [Διαφάνεια, αρ. 4], το οποίο καταγράφουμε στον διαδραστικό (ή στον συμβατικό πίνακα).

Με τη βοήθεια του πίνακα αυτού κάνουμε την ανάλυση του ποιήματος, η οποία απαραίτητα πρέπει να περιλαμβάνει και σύνδεση του ποιήματος με την εποχή του Σικελιανού. Αξιοποιώντας το εισαγωγικό σημείωμα του κειμένου, επισημαίνουμε το χρόνο και τις συνθήκες συγγραφής του ποιήματος. Θυμίζουμε στους μαθητές στοιχεία από το βίντεο για τον Σικελιανό και καταλήγουμε να συντάξουμε το ακόλουθο σχεδιάγραμμα [Διαφάνεια, αρ. 5]. Πρώτα συντάσσουμε τις δύο ακραίες στήλες του διαγράμματος, τονίζοντας την αντίθεση ανάμεσα στην κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο ποιητής και στην αισιοδοξία που εκφράζει το ποίημα. Ακολούθως, υποβάλλουμε την ερώτηση *«τι είναι αυτό που κρατάει ζωντανό τον ποιητή και του δίνει αυτή την αισιοδοξία, παρά τις τόσες δυσκολίες που έχει να αντιμετωπίσει;»*. Οι απαντήσεις – διστακτικές και κάπως αμήχανες, είναι η αλήθεια – είναι παρμένες από το συμπληρωμένο φύλλο εργασίας: *«ο εσωτερικός στοχασμός»* - *«η επικέντρωση του ενδιαφέροντος στον σκοπό και όχι στην αιτία»* - *«το ότι ο ποιητής δεν προκρίνει την αιτιοκρατία, αλλά τον στοχασμό και τη μυστική αναζήτηση»*. Συνθέτοντας τις απαντήσεις αυτές οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι πηγή της ζωής είναι η **ποιητική δημιουργία**: το μυστικό βίωμα της ποιητικής δημιουργίας εξυψώνει τον άνθρωπο και τον οδηγεί στην υπέρβαση της εφήμερης και φθαρτής του ύλης.

Με το δεύτερο φύλλο εργασίας εξετάζεται ως παράλληλο κείμενο το ποίημα του Καρυωτάκη, *Επιστροφή*, το οποίο προτείνεται και από το βιβλίο του Εκπαιδευτικού [Διαφάνεια, αρ. 6]. Στο ποίημα αυτό, που ανήκει στη συλλογή *Ελεγεία και σάτιρες* (1927), ο ποιητής συνδιαλέγεται με τη φύση και, αφού εκφράζει τη μελαγχολία του για τη ζωή που λαχταρούσε και δεν μπόρεσε να ζήσει, επιζητεί την ταύτισή του με τη φύση, την επιστροφή του στη φύση, που θα επιτευχθεί με τον λυτρωτικό θάνατό του.

Στο δεύτερο, λοιπόν, φύλλο εργασίας αξιοποιείται το ερώτημα που δίνεται από το βιβλίο του Εκπαιδευτικού *«Πώς αντιμετωπίζει ο Σικελιανός και πώς ο Καρυωτάκης τη φύση, τη ζωή, το θάνατο»* [Διαφάνεια, αρ. 7]. Έχοντας ως παρακαταθήκη την ανάλυση του ποιήματος του Σικελιανού, οι μαθητές συμπληρώνουν εύκολα τις τρεις στήλες που αφορούν στον Σικελιανό. Στη συνέχεια, μετά την απαραίτητη λεξιλογική και νοηματική εξομάλυνση του ποιήματος του Καρυωτάκη, συμπληρώνουν και τις στήλες που αφορούν στον Καρυωτάκη.

Με την παρουσίαση και το σχολιασμό των δεδομένων που έχουν συμπληρώσει οι μαθητές, καταλήγουμε να συντάξουμε τον πίνακα που βλέπουμε στη διαφάνεια [Διαφάνεια, αρ. 8]. Στη συνέχεια προχωρούμε σε αξιολόγηση και σε σύγκριση της στάσης των δύο ποιητών ως προς τους τρεις άξονες, φύση, ζωή, θάνατος.

Ως προς τον πρώτο άξονα, κοινό στοιχείο είναι η αγάπη για τη φύση, την οποία όμως ο Σικελιανός θεωρεί πηγή ζωής και μπορεί να τη ζήσει, ενώ ο Καρυωτάκης δεν μπορεί να τη ζήσει, αν και την νοσταλγεί. Στον Σικελιανό η φύση είναι μέσο σύνδεσης με τη ζωή και συμφιλίωσης με το θάνατο, ενώ στον Καρυωτάκη μέσο φυγής από τη ζωή και ταύτισης με το θάνατο.

Στον άξονα της ζωής η αντίθεση αισιοδοξία-απαισιοδοξία εκφράζει τη στάση των δύο ποιητών. Από τη μια αγάπη για τη ζωή, χαρά και δημιουργικότητα, από την άλλη νοσταλγία, ανεκπλήρωτη επιθυμία, μάταιος δρόμος.

Τέλος, στον τρίτο άξονα εντοπίζουμε και στους δύο συμβιβασμό με το θάνατο, που εκδηλώνεται όμως με εντελώς διαφορετικό τρόπο. Από τη μια συμφιλίωση με το θάνατο και σύζευξη ζωής-θανάτου και από την άλλη ονειρευτή ώρα, τέλος μάταιου δρόμου, λύτρωση.

Τα δύο φύλλα εργασίας που παρουσιάσαμε βοήθησαν την τάξη στην κατανόηση και ανάλυση του ποιήματος. Αυτό όμως που αποτελεί την κύρια συμβολή της παρούσας εισήγησης είναι το τρίτο φύλλο εργασίας [Διαφάνεια, αρ. 9], το οποίο θα βοηθήσει τους μαθητές να προχωρήσουν οι ίδιοι σε παραγωγή γραπτού λόγου, αξιοποιώντας την εμπειρία που αποκόμισαν από τη διδασκαλία του ποιήματος.

Με αυτό το φύλλο εργασίας οι μαθητές θα χρειαστεί να εργαστούν σε ομάδες, να πλοηγηθούν στο διαδίκτυο, να αναζητήσουν πληροφορίες και στο τέλος να ενεργοποιήσουν τα αντανakλαστικά δημιουργικής γραφής, συντάσσοντας ένα κείμενο δοκιμιακού ή λογοτεχνικού χαρακτήρα, όπου θα αξιοποιούν τις πληροφορίες που άντλησαν από το διαδίκτυο.

Θέλω να τονίσω ότι η δραστηριότητα αυτή εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το σχολικό έτος 2008-2009 κατά τη συνεργασία μου με τον υποψήφιο τότε διδάκτορα Συμεών Δεγερμεντζίδη, ο οποίος στο πλαίσιο της εκπόνησης της διατριβής του, που είχε τον τίτλο: «Μύθος και πολυτροπικότητα: σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδακτική της Λογοτεχνίας», συμμετείχε καθ' όλη τη χρονιά στα μαθήματα της Λογοτεχνίας. Μάλιστα, στο εν λόγω διδακτορικό, που είναι αναρτημένο στο διαδίκτυο, δημοσιεύονται όλες οι διδακτικές εφαρμογές που πραγματοποιήθηκαν στο μάθημα της Λογοτεχνίας καθ' όλο το έτος της συνεργασίας μας.

Το ιδανικό είναι η δραστηριότητα αυτή να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο πληροφορικής, ώστε οι μαθητές να έχουν τη δυνατότητα αφενός να αναζητήσουν πληροφορίες στο διαδίκτυο και αφετέρου να συγγράψουν στον ηλεκτρονικό υπολογιστή τις εργασίες τους. Αν δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα,

αναγκαστικά θα γίνει η προεργασία στην τάξη, ενώ η αναζήτηση και η συγγραφή των εργασιών θα ανατεθεί ως εργασία για το σπίτι (πιθανότατα ως ατομική εργασία).

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των τριών ατόμων. Ένας από τους τρεις αναλαμβάνει συντονιστής της ομάδας. Πρέπει να επιλέξουν λέξεις-κλειδιά σε τρία πεδία: τη Λογοτεχνία, το Μύθο και την Πραγματικότητα. Επιχειρούμε δηλαδή να συνδέσουμε το λογοτεχνικό κείμενο, αφενός με τη μυθική, ιστορική ή θρησκευτική παράδοση και αφετέρου με την πραγματικότητα, όπως κι αν εννοήσουμε την τελευταία. Μπορεί να είναι η γενικότερη ιστορική πραγματικότητα, η πραγματικότητα της εποχής του ποιητή, η πραγματικότητα του ίδιου του κειμένου ή η πραγματικότητα της εποχής του κάθε αναγνώστη.

Τόσο η διασύνδεση του λογοτεχνικού κειμένου με άλλα πεδία όσο και η χρήση του διαδικτύου και του ηλεκτρονικού υπολογιστή τονίζουν τον διαθεματικό χαρακτήρα της δραστηριότητας αυτής.

Ας επιστρέψουμε στο φύλλο εργασίας. Στο πεδίο Λογοτεχνία, λόγω του ότι αποτελεί την αφετηρία της αναζήτησής μας, επιλέγεται κοινή λέξη κλειδί το όνομα του λογοτέχνη (στην περίπτωση μας του Σικελιανού) ή αν το κρίνει η ομάδα ο τίτλος του έργου (Γιατί βαθιά μου δόξασα), χωρίς ωστόσο αυτό να είναι δεσμευτικό. Στα άλλα δύο πεδία το κάθε μέλος της ομάδας επιλέγει μια λέξη κλειδί και αιτιολογεί την επιλογή του. Μετά από μια σύντομη συζήτηση των μελών της ομάδας επιλέγονται οι κοινώς αποδεκτές λέξεις-κλειδιά, πάλι με τη σχετική αιτιολόγηση.

Αναφέρω ενδεικτικά κάποιες επιλογές των μαθητών για τα τρία πεδία αναζήτησης:

- Για το πεδίο Λογοτεχνία επιλέγεται σταθερά το όνομα του Άγγελου Σικελιανού.
- Στο πεδίο Μύθος έχουμε τις επιλογές του μύθου της Δήμητρας και της Περσεφόνης, του Ηρακλή, της Μέδουσας, του Αβραάμ και της Σάρας, του θανάτου, της γέννησης του Χριστού, κ.ά.
- Στο πεδίο Πραγματικότητα έχουμε τις επιλογές: η δοξολογία της ζωής, Γιατί βαθιά μου δόξασα, θάνατος, ζωή, πίστη στη ζωή, συμφιλίωση με το θάνατο, Χριστός, ανθρώπινη φύση, κ.ά.

Μετά την προετοιμασία αυτή ακολουθεί η φάση της αναζήτησης στο διαδίκτυο μέσω των μηχανών αναζήτησης. Γίνεται μια συζήτηση για το πώς αξιολογούνται και αξιοποιούνται τα αποτελέσματα αναζήτησης, ώστε οι μαθητές να αποφεύγουν τις άσχετες ή και πολλές φορές τις ακατάλληλες ιστοσελίδες. Κάνουν αντιγραφή σε ένα αρχείο κειμένου τα τμήματα που θεωρούν κατάλληλα και προχωρούν στη σύνθεση των εργασιών τους, όπου πρέπει να πετύχουν την εννοιολογική σύζευξη των τριών πεδίων, Μύθου, Λογοτεχνίας και Πραγματικότητας.

Η δυσκολία που συνήθως αντιμετωπίζουν οι μαθητές είναι το ότι δεν υπάρχει ένας σταθερός και προκαθορισμένος τρόπος, μια έτοιμη συνταγή, με

την οποία θα γίνει η διασύνδεση των επιλεγέντων στοιχείων. Αλλά εδώ βρίσκεται και η διδακτική αξία του όλου εγχειρήματος. Οι μαθητές έχουν την ελευθερία να αξιοποιήσουν όπως θέλουν τις πληροφορίες που θα αντλήσουν, και το κείμενο που θα συγγράψουν μπορεί να έχει τον χαρακτήρα που αυτοί θα επιλέξουν. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, το κείμενο να έχει τη μορφή μιας συνέντευξης με έναν μυθικό ή λογοτεχνικό ήρωα. Υπαρκτός είναι και ο κίνδυνος να αρκεστούν σε μια απλή συρραφή των επιλεγέντων αποσπασμάτων, χωρίς ιδιαίτερη επεξεργασία και χωρίς τη δική τους συμβολή. Από την άλλη, το ότι εργάζονται σε ομάδες, το ότι προχωρούν σε αναζήτηση στο διαδίκτυο και το ότι αποκτούν το δικαίωμα να εκφραστούν με μια σχετική ελευθερία, τους κινητοποιεί, έτσι ώστε μετά τη δεύτερη εφαρμογή αυτής της δραστηριότητας τα αποτελέσματα να είναι πολύ καλύτερα απ' ό,τι την πρώτη φορά. Πάντως, κατά την εφαρμογή της δραστηριότητας τα τελευταία χρόνια σε δικές μου τάξεις, πάντα της Γ' Γυμνασίου, τα αποτελέσματα ήταν το λιγότερο ενθαρρυντικά.

Για να πάρετε μια ιδέα, σας έχω δώσει σε φωτοτυπία μια εργασία, η οποία εκφράζει μια μέση κατάσταση. Ως μυθικό αρχέτυπο επιλέγεται η Δήμητρα και η αρπαγή της Περσεφόνης, ενώ λέξη-κλειδί για το πεδίο Πραγματικότητα είναι «η δοξολογία της ζωής» (η μαθήτριά γράφει δοξασία, εννοώντας προφανώς δοξολογία). Πρόκειται για μια μεστή παρουσίαση με επαρκή αιτιολόγηση του επιλεγμένου μυθικού αρχετύπου. Η λατρεία της φύσης, η σύνδεση του ποιητή με τη γη και η Δελφική ιδέα παραπέμπουν στο μύθο της Δήμητρας, ενώ (διαβάζω από την εργασία της μαθήτριάς) «η μετάβαση από την καταστροφή στη δημιουργία, από το θάνατο στη ζωή, θυμίζουν τις αλλαγές που συνέβαιναν στη γη μετά το επεισόδιο της αρπαγής της Περσεφόνης». Επίσης, κομβικής σημασίας είναι η «δοξολογία της ζωής», αφού μέσω της σύζευξης των αντιθέτων τονίζεται η αξία της ζωής και αντιμετωπίζεται ο θάνατος με μια νότα αισιοδοξίας.

Θέλω επίσης να τονίσω ότι η δραστηριότητα αυτή μπορεί να ενεργοποιήσει τις δυνατότητες και των αδύνατων μαθητών, αφού τους προσφέρει εναλλακτικές μορφές έκφρασης. Θα παρουσιάσω στη συνέχεια την εργασία του κατά τεκμήριο πιο αδύνατου μαθητή εκείνης της τάξης, ο οποίος κρατούσε μονίμως αρνητική και αντιδραστική στάση στα τεκταινόμενα της τάξης, σε βαθμό που να θεωρείται επιτυχία και μόνο το γεγονός ότι παρέδωσε εργασία [Διαφάνεια, αρ. 10].

Η συντομότητα αυτή εργασία αποδεικνύει ότι η ενασχόληση με τον συγκεκριμένο τρόπο παραγωγής γραπτού λόγου απαιτεί αφενός τη συνδρομή υποστηρικτικού υλικού, το οποίο βέβαια στην προκειμένη περίπτωση δεν ήταν προϊόν αναζήτησης στο διαδίκτυο, αλλά προήλθε, τουλάχιστον όσον αφορά στον Σικελιανό, από αξιοποίηση του έντυπου υλικού που δόθηκε στους μαθητές, και αφετέρου την ενεργοποίηση ενός υποτυπώδους τουλάχιστον κριτικού συλλογισμού (π.χ. μεταφυσική θεώρηση αρχαίων Ελλήνων και Σικελιανού).

Μια ξεχωριστή πλευρά αυτής της δραστηριότητας είναι η δυνατότητα που προσφέρει στους μαθητές να χρησιμοποιήσουν τις πληροφορίες που θα αντλήσουν από το διαδίκτυο για να συνθέσουν ποιήματα ή άλλα λογοτεχνικά κείμενα. Κατά κάποιο τρόπο ενεργοποιούνται τα αντανακλαστικά δημιουργικής γραφής, με αποτέλεσμα ορισμένοι μαθητές, που έχουν λογοτεχνικό ταλέντο, να μην αρκούνται στη σύνθεση ενός κειμένου δοκιμιακού χαρακτήρα, αλλά να προχωρούν στη δημιουργία έντεχνων δημιουργημάτων. Επομένως, παρέχεται η δυνατότητα εκπόνησης εργασιών που ξεφεύγουν από τη συμβατική μορφή ερωτήσεων κατανόησης του κειμένου και αναδεικνύουν το συγγραφικό ταλέντο των μαθητών.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ποίημα που θα παρουσιάσω στη διαφάνεια [Διαφάνειες, αρ. 11, 12], το οποίο γράφτηκε από μαθήτρια της Γ' τάξης το ίδιο σχολικό έτος (2008-2009) στο πλαίσιο αυτή της δραστηριότητας κατά τη διδασκαλία του «Γιατί βαθιά μου δόξασα». Οι λέξεις-κλειδιά που είχε επιλέξει η ομάδα ήταν: για το πεδίο της Λογοτεχνίας «Άγγελος Σικελιανός», για το πεδίο της Πραγματικότητας «Ανθρώπινη φύση» και για το πεδίο του Μύθου «Μέδουσα». Βέβαια η μαθήτρια στη συνέχεια εργάστηκε μόνη της στο σπίτι και αξιοποιώντας τις πληροφορίες που είχε αντλήσει από το διαδίκτυο συνέθεσε αυτό το ποίημα.

Το ποίημα αυτό αναπτύσσει διαλεκτική με αρκετά φιλοσοφικά νοήματα που αναλύονται στο ποίημα του Σικελιανού, όπως είναι η δυνατότητα του ανθρώπου να συμφιλιωθεί με την ιδέα του θανάτου και ο συγκερασμός αντίθετων καταστάσεων. Χρησιμοποιείται ως σύμβολο η Μέδουσα, η οποία καταδικάζει σε ακινησία όποιον αιχμαλωτίσει με το βλέμμα της, για να τονιστεί η αξία της αντίστασης στο θάνατο. Το δώρο της ζωής αποκτά αξία, ακριβώς επειδή υπάρχει η απειλή του θανάτου.

Το παράδειγμα του παραπάνω ποιήματος αποδεικνύει ότι με τα κατάλληλα διδακτικά εργαλεία μπορεί να καλλιεργηθεί η δημιουργική σκέψη και γραφή των μαθητών, ακόμα και σε ένα είδος τόσο δύσκολο, όσο αυτό της φιλοσοφικής ποίησης.

Κλείνω την εισήγησή μου επαναλαμβάνοντας ότι τρία απλής σύλληψης φύλλα εργασίας βοηθούν την τάξη να αυτενεργήσει και συντελούν στην κατά το δυνατόν πληρέστερη διδασκαλία ενός δύσκολου λογοτεχνικού κειμένου.

Σας ευχαριστώ

Άγγελος Σικελιανός, Γιατί βαθιά μου δόξασα

Γιατί βαθιά μου δόξασα και πίστεψα τη γη
και στη φυγή δεν άπλωσα τα μυστικά φτερά μου,
μα ολάκερον ερίζωσα το νου μου στη σιγή,
νά που και πάλι αναπηδά στη δίψα μου η πηγή,
πηγή ζωής, χορευτική πηγή, πηγή χαρά μου...

Γιατί ποτέ δε λόγιασα το πότε και το πώς,
μα εβύθισα τη σκέψη μου μέσα στην πάσαν ώρα,
σα μέσα της να κρύβονταν ο αμέτρητος σκοπός,
νά τώρα που, ή καλοκαιριά τριγύρα μου είτε μπόρα,
λάμπ' η στιγμή ολοστρόγγυλη στο νου μου σαν οπώρα,
βρέχει απ' τα βάθη τ' ουρανού και μέσα μου ο καρπός!...

Γιατί δεν είπα: «εδώ η ζωή αρχίζει, εδώ τελειώνει...»
μα «αν είν' η μέρα βροχερή, σέρνει πιο πλούσιο φως...
μα κι ο σεισμός βαθύτερη τη χτίση θεμελιώνει,
τι ο ζωντανός παλμός της γης που πλάθει είναι κρυφός...»
νά που, ό,τι στάθη εφήμερο, σα σύγνεφο αναλιώνει,
νά που ο μέγας Θάνατος μου γίνηκε αδερφός!...

(από τον *Λυρικό Βίο*, Β', Ίκαρος 1966)

Κ.Γ. Καρυωτάκη, «Επιστροφή»

Εγώ δεν επλανήθηκα σε δάση απάρθена, βουερά,
μηδέ η ριπή μ' εχτύπησε του ωκεανείου ανέμου.
Σκλάβο πουλί, τ' ανώφελα πηγαίνω σέρνοντας φτερά
και δε θα ιδώ τους ουρανούς που νοσταλγώ, ποτέ μου.

Μα πάντα, ω φύση, αλίμονο! πόσο η ψυχή μου ταπεινή
λάτρισσα στο παραμικρό γίνεται μάντεμά σου,
και πόσο, τώρα που η βραδιά θα πέσει φθινοπωρινή,
το καθετί περσότερο μου λέει την ομορφιά σου!

Με μιαν ακρούλα σύννεφου ταξιδεμένου με καλείς,
με το χρυσό χαμόγελο του μαραμένου βρύου,
μ' ένα χορτάρι ανάμεσα στις πλάκες όλες της αυλής,
που το σαλεύει μοναχό η πνοή του Σεπτεμβρίου.

Και τη φωνή σου ακούγοντας, τη μυστική, τη δυνατή,
ω φύση, θα 'ρθω κάποτε φέρνοντας το σταυρό μου.
Θα' ναι το χώμα σου ελαφρό, και θα 'ναι πάντα ονειρευτή
η ώρα με τ' αναπάντεχο τέλος του μάταιου δρόμου!

2^ο Πειραματικό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης
Διδάσκων: Δ. Κ. Χατζημιχαήλ

Άγγελος Σικελιανός, Γιατί βαθιά μου δόξασα

ΠΡΩΤΗ ΣΤΡΟΦΗ	
ΑΙΤΙΑ →	
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ →	
ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΤΡΟΦΗ	
ΑΙΤΙΑ →	
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ →	
ΤΡΙΤΗ ΣΤΡΟΦΗ	
ΑΙΤΙΑ →	
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ →	

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Κ. Καρυωτάκης, Επιστροφή

- Πώς αντιμετωπίζει ο Σικελιανός και πώς ο Καρυωτάκης τη φύση, τη ζωή, το θάνατο.

	ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ	ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ
ΦΥΣΗ		
ΖΩΗ		
ΘΑΝΑΤΟΣ		

ΕΝΤΥΠΟ ΟΜΑΔΑΣ

2^ο Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης

Ημερομηνία:

Αντικείμενο εξέτασης:

Μέλη Ομάδας

Ονοματεπώνυμο 1^{ου} μέλους (Συντονιστή):

Ονοματεπώνυμο 2^{ου} μέλους:

Ονοματεπώνυμο 3^{ου} μέλους:

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Κοινή λέξη-κλειδί:

1^ο ΜΕΛΟΣ

Λέξη-κλειδί ΜΥΘΟΥ:

Αιτιολόγηση:

Λέξη-κλειδί ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ:

Αιτιολόγηση:

2^ο ΜΕΛΟΣ

Λέξη-κλειδί ΜΥΘΟΥ:

Αιτιολόγηση:

Λέξη-κλειδί ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ:

Αιτιολόγηση:

3^ο ΜΕΛΟΣ

Λέξη-κλειδί ΜΥΘΟΥ:

Αιτιολόγηση:

Λέξη-κλειδί ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ:

Αιτιολόγηση:

ΚΟΙΝΩΣ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ ΟΜΑΔΑΣ

ΜΥΘΟΣ:

Αιτιολόγηση:

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ:

Αιτιολόγηση: